

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

N^o4(2)

ISSN: 2992-8982 <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, aprel.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI	20
Amonov Mirzohid Tuymuratovich, Xodjayev Anvar Rasulovich	
TIJORAT BANKLARINING BYUDJET MABLAG'LARI HISOBIGA MOLİYALASHTIRILADIGAN LOYIHALARDAGI ISHTIROKINI KUCHAYTIRISH MEXANIZMLARI	26
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
KORPORATIV BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI.....	33
Shakirova Gulbaxor Sharipdjanovna	
YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA XORIJIY TAJRIBALAR TAHLILI VA UNI O'ZBEKISTON SHAROITIDA QO'LLASH IMKONIYATLARI	38
Ne'matova Mavsuma, Xolmamatov Diyorbek	
ВЛИЯНИЕ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ НА ИНВЕСТИЦИОННУЮ АКТИВНОСТЬ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	43
Буранова Лола Вахобовна	
ФИНТЕХ-ЭКОСИСТЕМА КАК ФАКТОР ИНКЛЮЗИВНОГО И УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА: СТРУКТУРНЫЙ АНАЛИЗ И ПЕРСПЕКТИВЫ ТРАНСФОРМАЦИИ	54
Эшмуротов Дониёр Ихтиёр угли	
ZAMONAVIY MARKETING KONSEPSIYALARI ASOSIDA XIZMATLAR RAQOBATBARDOSHLIGINING USLUBIY JIHLTLARI.....	60
Ostonaqulova Gulsaraxon Matyoqub qizi, Fayzullayeva Zamira Alijonovna	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARINING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA SERVIS XAVFSIZLIGI INDEKSI: SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA	64
Shodmanova Zubayda Ubaydullayevna	
QURILISH FAOLIYATI SOHALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING ILG'OR XORIJIY TAJRIBALARI	
Xusanov Kamoliddin Xolmamat o'g'li	
INSON KAPITALI VA KADRLAR SALOHİYATINI BOSHQARISHNING NAZARIY KONSEPSIYALARI	73
Abdullo Sohibov	
O'ZBEKISTONDA URBANIZATSIYA JARAYONLARI JADALLASHUVI VA UNING HUDUDIY XUSUSIYATLARI	84
Mamanazarov Oybek Shomurodovich	
KORXONALAR MOLİYAVIY HOLATINI MOLİYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI (MHXS) ASOSIDA BAHOLASHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	91
Xamidov Javoxir Shavkat o'g'li	
BIZNES JARAYONLARINI MONITORING QILISH TIZIMINING HOZIRGI HOLATI TAHLILI.....	95
Dadajonova Madina Ravshan qizi	
O'ZBEKISTON VA XORIJIY MAMLAKATLARDA BENEFITSIAR MULKIDOR KONSEPSIYASINI QO'LLASHNING DOLZARB MASALALARI	100
Ochilov Farhod Malikovich	

XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARINING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA SERVIS XAVFSIZLIGI INDEKSI: SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA

Shodmanova Zubayda Ubaydullayevna
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Mustaqil izlanuvchisi
Email: zubaydashodmonova@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada Samarqand viloyatidagi xizmat ko'rsatish korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini baholash va ta'minlashga oid nazariy-metodologik yondashuvlar tahlil qilingan. Muallif tomonidan ishlab chiqilgan "servis iqtisodiy xavfsizligi indeksi" (IEX_s) va uni hisoblash metodikasi keltirilgan. O'n birta indikator asosida Samarqand viloyatida joylashgan uchta savdo korxonasining qiyosiy tahlili amalga oshirilgan. Biznes muhit omillarining iqtisodiy xavfsizlikka ta'sirini baholashda robust strategik boshqaruv tizimini shakllantirish taklif qilingan.

Kalit so'zlar: iqtisodiy xavfsizlik, xizmat ko'rsatish korxonalari, servis xavfsizligi indeksi, biznes muhiti, robust strategiya, indikativ baholash, Samarqand viloyati.

Abstract. This article analyzes theoretical and methodological approaches to assessing and ensuring the economic security of service enterprises in the Samarkand region. The author proposes the "Service Economic Security Index" (IEX_s) along with its calculation methodology. Based on eleven indicators, a comparative analysis of three trade enterprises located in the Samarkand region is conducted. A robust strategic management system is proposed to evaluate the impact of business environment factors on economic security.

Key words: economic security, service enterprises, service security index, business environment, robust strategy, indicative assessment, Samarkand region.

Аннотация. В данной статье проанализированы теоретико-методологические подходы к оценке и обеспечению экономической безопасности предприятий сферы услуг в Самаркандской области. Автором разработан «индекс экономической безопасности сервиса» (IEX_s) и представлена методика его расчёта. На основе одиннадцати индикаторов проведён сравнительный анализ трёх торговых предприятий, расположенных в Самаркандской области. Предложено формирование робастной системы стратегического управления для оценки влияния факторов бизнес-среды на экономическую безопасность.

Ключевые слова: экономическая безопасность, предприятия сферы услуг, индекс безопасности сервиса, бизнес-среда, робастная стратегия, индикативная оценка, Самаркандская область.

KIRISH

Bugungi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko'rsatish sohasi korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash muhim amaliy va nazariy ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, raqamli bozor va an'anaviy oflayn bozor o'rtasidagi tafovutning kengayib borishi sharoitida savdo-xizmat korxonalari uchun yangi xavf-xatarlar yuzaga kelmoqda. 2025-yilda O'zbekistonda elektron savdo xizmatlari hajmi 2024-yilga nisbatan 41% ga, innovatsion va raqamli faollik darajasi esa 64% ga oshgan, moddiy tovarlar aylanmasi esa atigi 5–7% ga ko'paygan.¹

Ushbu tendensiyalar xizmat ko'rsatish korxonalari uchun yangi iqtisodiy tahdidlar muhitini vujudga keltirmoqda. Shu bois iqtisodiy xavfsizlikni baholash, uning darajasini aniqlash va strategik boshqaruv tizimini joriy etish dolzarb ilmiy muammo sifatida maydonga chiqmoqda.

Ushbu maqolaning maqsadi – xizmat ko'rsatish korxonalarida iqtisodiy xavfsizlikni indikativ baholash

¹ O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari, 2025-yil.

metodikasini ishlab chiqish va uni Samarqand viloyatidagi real korxonalar misolida sinab ko'rishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Iqtisodiy xavfsizlik nazariyasi Senchagov V.K., Oleyniko N.A., Karimov A.A. kabi olimlar tadqiqotlarida chuqur o'rganilgan.² Biroq xizmat ko'rsatish sohasi korxonalar uchun maxsus indikativ baholash tizimi yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Sohaga xos xavf omillari: tovar aylanmasi, narx o'zgaruvchanligi, ta'minot zanjiri barqarorligi, mijoz oqimi va raqobat izchilligi asosiy muammolar sifatida ajralib turadi.

O'zbekiston Respublikasida tadbirkorlik muhitini rivojlantirish va xizmat ko'rsatish sohasida iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlashga qaratilgan bir qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilingan bo'lib, ular iqtisodiy xavfsizlik muhitini tartibga solishning institutsional asosini tashkil etadi.³

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Muallifning ilmiy taklifi bo'yicha xizmat ko'rsatish korxonalari uchun "servis iqtisodiy xavfsizligi indeksi" (IEX_s) quyidagi formula asosida hisoblanadi:⁴

$$IEX_s = \Sigma(I_n \cdot \omega_n) / \Sigma\omega_i, \quad (n = 1..10)$$

Bu yerda:

ω_1 — mezonlarning ahamiyatlilik darajasi (ekspert bahosi asosida);

I_1 — moliyaviy barqarorlik indeksi;

I_2 — sotuv rentabelligi;

I_3 — zaxiralar aylanish koeffisienti;

I_4 — ta'minot zanjiri ishonchliligi;

I_5 — logistik xarajatlar darajasi;

I_6 — ombor tizimi samaradorligi;

I_7 — logistik jarayonlar moslashuvchanligi;

I_8 — xodimlar malakasi va barqarorligi;

I_9 — korporativ madaniyati;

I_{10} — mijozlar qoniqish darajasi;

I_{11} — innovatsion faollik darajasi.

Integral indeks quyidagi intervallarda baholanadi: yuqori (0.75–1.0); o'rta (0.55–0.74); past (0.35–0.54); kritik (0–0.35).

TAHLIL VA NATIJALAR

Quyida Samarqand viloyatidagi uchta savdo korxonasining o'n bir ta indikator bo'yicha IEXs qiymatlari keltirilgan (1-jadval):

1-jadval. Samarqand viloyatidagi savdo korxonalarining iqtisodiy xavfsizligi muvozanatlashgan indikatorlari⁵

№	Indikator nomi (vazni ω_i)	Korxonalar A	Korxonalar B	Korxonalar C	
I_1	Moliyaviy barqarorlik indeksi (0.12)	0.82	0.61	0.44	
I_2	Sotuv rentabelligi (0.10)	0.25	0.18	0.11	
I_3	Zaxiralar aylanish koeffisienti (0.09)	0.73	0.55	0.33	
I_4	Ta'minot zanjiri ishonchliligi (0.11)	0.88	0.69	0.41	
I_5	Logistik xarajatlar darajasi (0.09)	0.64	0.52	0.29	
I_6	Ombor tizimi samaradorligi (0.09)	0.79	0.57	0.36	
I_7	Logistik jarayonlar moslashuvchanligi (0.08)	0.81	0.63	0.47	

² O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari, 2025-yil.

³ Karimov A.A. Iqtisodiy xavfsizlik va biznes muhit: nazariy asoslar. // Iqtisodiyot va innovatsiyalar jurnali. – 2023. – №4. – B. 45-58.

⁴ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 08.04.2022-yildagi "Tadbirkorlik muhitini yaxshilash va xususiy sektorni rivojlantirish orqali barqaror iqtisodiy o'sish uchun shart-sharoitlar yaratish borasidagi navbatdagi islohotlar to'g'risida"gi PF-101-son Farmoni // URL: <https://lex.uz/docs/-5947775>

⁵ Saidov Z.N. "Xizmat ko'rsatish sohasi korxonalarining iqtisodiy xavfsizligi" dissertatsiya ishi, Samarqand, 2025.

№	Indikator nomi (vazni ω_i)	KorxonA	KorxonA B	KorxonA C	
I ₈	Xodimlar malakasi va barqarorligi (0.10)	0.77	0.66	0.51	
I ₉	Korporativ madaniyati (0.07)	0.72	0.61	0.48	
I ₁₀	Mijozlar qoniqish darajasi (0.11)	0.84	0.72	0.55	
I ₁₁	Innovatsion faollik darajasi (0.05)	0.76	0.59	0.38	
IEXs — Integral indeks		0.754	0.612	0.422	

Jadval natijalari tahlili shuni ko'rsatadiki, A korxonA IEXs = 0.754 bilan "yuqori" iqtisodiy xavfsizlik darajasida joylashgan. B korxonA 0.612 bilan "o'rta" darajada, C korxonA esa 0.422 bilan "past" darajada ekanligini ko'rsatmoqda.

Korxonalar kesimida tahlil quyidagi strategik xulosalar chiqarishga imkon beradi:

A korxonA uchun: barcha indikatorlar yuqori darajada. Moslashuvchan kengayish strategiyasi tavsiya etiladi — I₁, I₂, I₄, I₁₀, I₁₁ indikatorlar barqarorligini saqlab, investitsiya va ta'minot zanjirini diversifikatsiya qilish maqsadga muvofiq.

B korxonA uchun: rentabellik va moliyaviy samaraning pastligini hisobga olib, tejamkor-barqaror model qo'llanilishi lozim. I₃, I₅, I₆, I₈, I₉ indikatorlarni optimallashtirish asosida xarajatlarni kamaytirish tavsiya etiladi.

C korxonA uchun: ombor samaradorligi (I₆) eng past, logistik (I₅) va moliyaviy (I₁) xavfsizlik zaif. I₈, I₁₀ chegaraviy indikatorlarni saqlab qolish asosida "barqaror tiklanish modeli" joriy etilishi kerak.

Iqtisodiy xavfsizlik darajalari va boshqaruv strategiyalari

2-jadvalda xizmat ko'rsatish korxonalarida iqtisodiy xavfsizlik holatlari va ularga mos strategik boshqaruv tizimlari keltirilgan (2-jadval).

2-jadval. Xavfsizlik darajalari, iqtisodiy ko'rsatkichlar va boshqaruv strategiyalari⁶

Xavfsizlik darajasi	Muvozanatlashgan ko'rsatkichlar	Iqtisodiy xavfsizlik holati va strategiya
Yuqori (0.75–1.0)	$T_{pb} > T_{pt} > TPP > T_{pa} > 1; R_{xk} > 0$	Foyda o'sish sur'ati barqaror, pul oqimlari ijobiy. Kengayish + robast strategiyasi.
O'rta (0.55–0.74)	$TPP > T_{pb}; R_{xk} > 0$	Aktivlar o'sishi foydadan yuqori — investitsiya siyosatiga e'tibor. Optimallashtirish + robast.
Past (0.35–0.54)	$T_{pb} < 1; R_s > 0$	Sof foyda kamaygan, rentabellik saqlab qoling. Qisman tiklash + robast.
Halokatli (<0.35)	$T_{pb} < 1; R_s < 0$	Foyda va pul oqimlari salbiy. Faoliyat to'xtatilishi xavfi mavjud. Antiinqiroziy + minimal robast.

Xizmat ko'rsatish korxonalarida iqtisodiy xavfsizligiga biznes muhit ta'sirini baholash algoritmi uslubiy jihatdan iqtisodiy-matematik va o'yinlar nazariyasi elementlarini yaxlit umumlashtirishga qaratilgan.

Taklif etilayotgan uslubiy yondashuv risk tahlili va regressiya usullaridan foydalanishdagi cheklavlarni ma'lum darajada bartaraf etadi. Bunda biznes muhiti korxonalarining barqaror dinamik rivojlanishiga ko'maklashuvchi yoki to'siq bo'luvchi shart-sharoitlarni aniqlaydi.

Xizmat ko'rsatish korxonalarida iqtisodiy xavfsizligining yuqori (>0.75), o'rta (0.55–0.75), past (0.40–0.55) va kritik (<0.40) darajalarida mos ravishda quyidagi strategiyalar qo'llanilishi tavsiya etiladi: kengayish + robast; optimallashtirish + robast; qisman tiklash + robast; antiinqiroziy + minimal robast.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu tadqiqotda quyidagi ilmiy natijalar olindi:

Birinchi, o'n birta indikatorni o'z ichiga olgan "servis iqtisodiy xavfsizligi indeksi" (IEXs) metodikasi taklif etildi. Bu metodika xizmat ko'rsatish korxonalarining moliyaviy, logistik, kadrlar va innovatsion xavfsizligini yaxlit tizimda baholash imkonini beradi.

Ikkinchi, Samarqand viloyatidagi uchta savdo korxonasi bo'yicha qiyosiy tahlil o'tkazildi. Tahlil natijalari

⁶ Muallif tomonidan ishlab chiqilgan. Iqtisodiy xavfsizlik darajalari Senichev V.N. va boshqalar metodologiyasiga asoslanib moslashtirilgan.

A korxonaga yuqori (0.754), B korxonaga o'rtacha (0.612), C korxonaga esa past (0.422) darajada ekanligini ko'rsatdi.

Uchinchidan, har bir xavfsizlik darajasi uchun alohida robust strategik boshqaruv tizimlari ishlab chiqildi. Bu tizim xavf-xatar ko'rsatkichlari monitoring qilinishi va stress-testlar o'tkazilishini nazarda tutadi.

To'rtinchidan, biznes muhit ta'sirini baholashda o'yinlar nazariyasi va ekonometrik yondashuvlarni birlashtirgan aralash metodika taklif etildi. Bu yondashuv boshqaruv qarorlarining ishonchliligi va oqilonaligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Xizmatlar sohasi statistikasi. – Toshkent, 2025.
2. Senchagov V.K. Ekonomicheskaya bezopasnost' predpriyatiya. – Moskva: Finansy i statistika, 2019. – 312 b.
3. Karimov A.A. Iqtisodiy xavfsizlik va biznes muhit: nazariy asoslar. // Iqtisodiyot va innovatsiyalar jurnali. – 2023. – №4. – B. 45–58.
4. Oleinikov Ye.A. Osnovy ekonomicheskoy bezopasnosti. – Moskva: ZAO «Biznes-shkola Intel-Sintez», 2017. – 288 b.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 08.04.2022 yildagi "Tadbirkorlik muhitini yaxshilash va xususiy sektorni rivojlantirish orqali barqaror iqtisodiy o'sish uchun shart-sharoitlar yaratish borasidagi navbatdagi islohotlar to'g'risida"gi PF-101-son Farmoni // URL: <https://lex.uz/docs/-5947775>
6. Saidov Z.N. Xizmat ko'rsatish sohasi korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash // Dissertatsiya ishi. – Samarqand, 2025.
7. Mirzayev Sh.T. Servis korxonalarida indikativ baholash metodologiyasi. // O'zbekiston iqtisodiyoti. – 2022. – №2. – B. 31–44.
8. Nazarov U.A. Raqamli iqtisodiyot va xizmat ko'rsatish sohasidagi xavf-xatarlar. // Bozor, pul va kredit. – 2024. – №3. – B. 18–27.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>